

2017-10-26
Dnr: U2017/02696/S

Till:
Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm
u.registrator@regeringskansliet.se

Yttrande över delbetänkandet Utbildning, undervisning och ledning – reformvård till stöd för en bättre skola, SOU 2017:51

Sveriges Dövas Riksförbund (SDR) lämnar synpunkter i ett remissvar angående delbetänkandet av utredningen om en bättre skola genom mer attraktiva skolprofessioner.

SDR arbetar för dövas och teckenspråkigas mänskliga och demokratiska rättigheter, samt driver på utvecklingen mot ett samhälle där teckenspråk har en självklar plats. I vårt remissvar baserar vi våra argument bland annat på Språklagen och FN:s konvention för personer med funktionsnedsättning.

Sammanfattning

SDR har tagit del av utredningen och delbetänkandet som ska ge bättre förutsättningar för lärare, förskollärare, rektorer och förskolechefer att utföra sina uppdrag och bland annat se över behörighets- och legitimationsreglerna. Utredningen har också fått som direktiv att se över behörighetsreglerna för bland annat speciallärare. I grund och botten handlar det om att ge alla elever så bra och likvärdiga förutsättningar som möjligt att tillgodose kompetenta lärare och en god kvalitet i undervisningen.

Därför är SDR mycket besvikna och kritiska till utredningens slutsatser kring behörighetsreglerna för lärare inom specialskolan. Utredningen fastslår att befintliga behörighetsregler för undervisning inom specialskolan ska fortsätta gälla trots de systemfel vi och andra har påpekat genom åren.

Utredningen visar bristande vilja och kunskap i sitt delbetänkande att problematisera speciallärarbehörigheten på specialskolan. Därmed befäster utredningen det medicinska och audiologiska perspektivet på döva och hörselskadade elever istället för att se dem som en språklig och kulturell minoritet. Det är ytterst beklagligt och slår hårt mot de elever som går på de regionala specialskolorna inriktade mot döva och hörselskadade som därmed får svårare att få tillgång till kompetenta lärare utifrån deras förutsättningar. Vi hävdar att lärare inom specialskolan ska, parallellt med en behörighetsgivande lärarexamen, ha kompetens i svenskt teckenspråk för att kunna undervisa döva och hörselskadade elever.

Vi lämnar därför några argument till varför vi anser att speciallärarbehörighetskravet bör tas bort för undervisning i de regionala specialskolorna för döva och hörselskadade elever.

Speciallärarutbildningen korrelerar inte med huvuduppgifterna i specialskolan

Utredningen konstaterar att en speciallärares uppgift är utöver ordinarie undervisning även arbetsuppgifter som handledning, rådgivning och stöd till andra lärare, men framför allt till den enskilde eleven som behöver stöd. Därmed slår utredningen fast att en speciallärare sällan

undervisar hela dagen.¹

En speciallärare ska således med fördjupade kunskaper kring det aktuella området vara en stödfunktion till den enskilda eleven och kollegor. Att den stödfunktionen finns är viktigt och nödvändigt, anser vi på SDR.

Men vi ställer oss mycket frågande till vad syftet är med att alla anställda lärare inom en skolform måste ha den fördjupade utbildningen? Vem ska handleda vem? Efter avslutad fortbildning på halvfart i tre års tid för att få speciallärarbehörighet, återgår läraren oftast till ordinarie undervisning inom specialskolan. Följaktligen ger en speciallärarexamen inga fördjupande arbetsuppgifter motsvarande utbildningens syfte.

Där menar vi att det ger två allvarliga konsekvenser. 1. Eftersom avslutad examen inte ger fördjupande arbetsuppgifter motsvarande utbildningen söker flera examinerade speciallärare inom specialskolan andra tjänster i andra skolformer för att få arbetsuppgifter relaterat till sin utbildning. 2. Denna utveckling ger svaga incitament till andra lärare inom specialskolan och de som eventuellt funderar på att börja arbeta på specialskolan att påbörja speciallärarutbildningen. Detta ger specialskolorna stora svårigheter i rekrytering och kompetensförsörjning.

Specialskolorna har, efter den nya behörighetsförordningen trätt i kraft, inlett ett fortbildningsprogram för att bemöta kravet att alla anställda lärare ska ha speciallärarbehörighet. Vi kan utifrån Skolverkets statistik konstatera att trots satsningen fram till år 2016 har den procentuella andelen lärare som har specialpedagogisk examen (speciallärarexamen räknas in) i specialskolorna inte ökat. Den har sjunkit med nio procent.²

Huvudmän	Tidstjänst, andel (%) med specialpedagogisk examen	
	2008	2016
Birgittaskolan, Örebro	22	15
Eskolan, Örebro, 1996-2000, 2008-	52	38
Hällsboskolan, Sigtuna, 1996-2000, 2008-2013	30	
Hällsboskolan, Stockholm, 2014-		16
Hällsboskolan, Umeå, 2014-		17
Kristinaskolan, Härnösand	59	55
Manillaskolan, Stockholm	41	27
Vänerskolan, Vänersborg	24	6
Åsbackaskolan, Gnesta, 1996-	19	38
Östervångsskolan, Lund	36	36
Specialskolor, samtliga skolor	35	23
Regionskolor	35	24

En tidigare utredning "Samordning, ansvar och kommunikation – vägen till ökad kvalitet i utbildningen för vissa elever med funktionsnedsättning"³ har insett problematiken i detta och föreslagit att behörighetsförordningen inom specialskolan bör ses över. SPSM, som huvudmannansvarig för specialskolorna, har i sitt remissvar tillstyrkt förslaget.⁴

Det är därför synnerligen anmärkningsvärt att denna utredning inte berört frågan och gjort en djupare analys kring detta.

¹ SOU 2017:51, sid 135

² Skolverkets officiella databas för jämförelsetal

³ SOU 2016:46, sid 188

⁴ <https://www.spsm.se/globalassets/remissvar/all-2016-1186.pdf>

Regionala specialskolor har ett tvåspråkigt uppdrag – men inte krav på teckenspråkspråkskompetens hos personal

De regionala specialskolorna riktar sig mot elever som är döva eller hörselskadade som vill ha en teckenspråkig skolmiljö. Skolorna har ett tvåspråkigt uppdrag och ska därmed ge alla elever inom specialskolan förutsättningar att utveckla svenskt teckenspråk och svenska i alla ämnen. Eleverna inom specialskolan har teckenspråk som antingen sitt förstaspråk eller andraspråk. Gemensamt är att alla ska använda teckenspråk i skolmiljön.

Detta förutsätter att anställd personal inom specialskolan behöver behärska svenskt teckenspråk för att kunna ge eleverna rättvisa förutsättningar att utveckla sina språkkunskaper i alla ämnen. Det är därför, i vårt tycke, mycket egendomligt att inte teckenspråkskompetens regleras i behörighetsförordningen för att undervisa i de regionala specialskolorna.

De regionala specialskolorna har under många år fått kritik av myndigheter och utredare för den bristande teckenspråkskompetensen hos lärarna.^{5 6 7 8} Detta, menar vi, har gett allvarliga konsekvenser för döva elevers skolgång.

Eftersom teckenspråkskunskaper inte är reglerade i behörighetsförordningen kan regionala skolorna bara önska sig att sökande har dessa. De måste däremot kräva speciallärarbehörighet. Allt fler anställs inom specialskolan som inte kan kommunicera direkt med döva elever och är tvungna att använda teckenspråkstolkare. Hur påverkas då elevernas utbildning om större delen av undervisningen sker via tolkar? Vi vill se en konsekvensanalys av hur undervisning, inläring och utläring påverkas av denna utveckling.

Det är beklämmande att sedan UNESCO år 1953 fastställde att barn ska ha rätt till undervisning på sitt eget språk, så kan svenska staten år 2017 inte garantera att döva och hörselskadade elever får teckenspråkskunniga lärare.

Speciallärarbehörighetsförordningen diskriminerar döva och urholkar teckenspråksmiljön

Döva och hörselskadade lärare som har svenskt teckenspråk som förstaspråk har en betydelsefull roll i de regionala specialskolorna som språkliga förebilder för eleverna. De med rikt teckenspråk kan också nyansera och förklarar djupare på teckenspråk i sin undervisning.⁹

För att bli intagen till speciallärarutbildningen på universitetet krävs dels en avlagd examen i lärarutbildning och dels minst tre års yrkeserfarenhet av lärartjänstgöring. Speciallärarutbildningen brukar genomföras på halvfart på tre år där studierna förs parallellt med halvtidstjänst som lärare.

För döva och hörselskadade som vill utbilda sig till att bli lärare för döva elever har således en väldig lång studiegång innan de kan bli tillsvidareanställda på en specialskola. De har även svårigheter med lärartjänstgöring på kommunala skolor eftersom arbetsmiljön inte är anpassad efter dem, vilket innebär minst tre års vikariatsanställning på specialskolorna efter avlagd lärarexamen. På grund av den långa studietiden och osäkra arbetsförhållandet lockas inte

⁵ Skolverket (1997) *Utvärderingen av Statens specialskola*, S. 67

⁶ Bagga-Gupta, Sangeeta (2001) *Vardagskommunikation, lärande och målpuppfyllelse i tvåspråkiga regionala specialskolor*. Stockholm: Skolverket. S. 36

⁷ Skolinspektionen (2011) *Riktad tillsyn av specialskolan*. www.skolinspektionen.se

⁸ Barnombudsmannen (2016) *Respekt – Barn med funktionsnedsättning om samhällets stöd*, S. 82

⁹ Lindahl, Camilla (2015) *Tecken av betydelse. En studie i dialog i ett multimodalt, teckenspråkigt tvåspråkigt NO-klassrum*. Stockholms universitet. S. 73-75

många döva att satsa på läraryrket och konsekvenserna blir än mer allvarliga då teckenspråkiga och döva förebilder som eleverna på skolorna kan se upp till blir allt färre. Vilka ska då bära upp teckenspråkmiljön som skolorna har i uppdrag att ha?

Utredningen är inte konsekvent med speciallärarbehörighetsförordningen för undervisning mot döva och hörselskadade elever

Det förefaller att utredningen har bestämt sig att eftersom skolformen kallas specialskola för döva och hörselskadade elever och att det finns en speciallärarutbildning riktad mot döva och hörselskadade så ska det vara självfallet att undervisande lärare ska ha speciallärarbehörighet.

Runt om i landet finns kommunala skolor som har klasser som riktar sig mot döva och hörselskadade elever där man främst använder sig av hörselteknisk utrustning, men även svenskt teckenspråk i undervisningen. Vi har bland annat Alviksskolan i Stockholm, Kannebäcksskolan i Göteborg, Silviaskolan i Hässleholm, Kålgårdsskolan i Jönköping, Hagaskolan i Umeå, Solanderskolan i Öjebyn, med flera. Dessa skolor, som ingår i grundskoleformen, har inte krav på att undervisande lärare till döva och hörselskadade elever ska ha speciallärarbehörighet.

I Örebro finns det två riksgymnasier som har nationell intagning av elever som vill ha teckenspråkig undervisning eller undervisning med stöd av hörselteknisk utrustning. De inriktar sig alltså mot döva och hörselskadade elever, riksgymnasiet för döva (RGD) och riksgymnasiet för hörselskadade (RGH). Dessa skolor, som ingår i gymnasieformen, har inte krav på att undervisande lärare till döva och hörselskadade elever ska ha speciallärarbehörighet.

Vi ifrågasätter kraftigt att döva och hörselskadade elever inom specialskolan ska stigmatiseras med att just de behöver lärare med speciallärarbehörighet för att de *”har också sådana funktionsnedsättningar att en fördjupad kompetens behövs i all undervisning, detta gäller t.ex. elever i specialskolan”*.¹⁰ Det förs inga sådana resonemang för döva och hörselskadade elever i grundskolan eller gymnasiet.

Därför menar vi att speciallärarförordningskravet mot specialskolan utgår från ett medicinskt perspektiv och är strukturellt diskriminerande mot såväl döva och hörselskadade elever och mot döva vuxna som vill bli lärare inom specialskolan.

Vi kräver därför att speciallärarbehörighetskravet för döva och hörselskadade elever i specialskolan ska slopas och istället vill vi se en reglering i behörighetsförordningen att undervisande lärare inom specialskolan ska behärska svenskt teckenspråk för att kunna efterleva skolans tvåspråkiga uppdrag.

Kap. 8.4.

Frågan om undantaget från legitimation och behörighet för lärare i modersmål

SDR tillstyrker utredningens förslag.

En bortglömd grupp i utredningen som också har rätt till modersmålsundervisning är barn som använder svenskt teckenspråk. De kan vara döva och hörselskadade elever som går i kommunala skolor, barn till döva föräldrar och/eller döva syskon. Vi hävdar att de har en starkare skydd och rättighet för modersmålsundervisning med tanke på Språklagen (2009:600) som fastslår att döva, hörselskadade och de som har behov av svenskt teckenspråk ska ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda svenskt teckenspråk. I utredningen ”Samordning, ansvar och kommunikation – vägen till ökad kvalitet i utbildningen för vissa elever med

¹⁰ SOU 2017:51. S. 147

funktionsnedsättning” föreslås det att svenskt teckenspråk ska ha samma status och möjligheter till modersmålsundervisning som de nationella minoritetsspråken för att stärka elevernas rättigheter att få lära sig svenskt teckenspråk.¹¹

Vi delar utredningens bedömning att det är brist på modersmåls lärare och att det behövs åtgärder till att skapa förutsättningar till behöriga teckenspråklärare i modersmålsundervisning.

Ett självklart krav på undervisande modersmåls lärare att de själva har språket som modersmål för att överhuvudtaget kunna undervisa i det ämnet för att kunna möta elevers utbildningsbehov.

Vi konstaterar därför avslutningsvis att det är märkligt att inga sådana tongångar finns i diskussionerna överhuvudtaget om undervisning för döva och hörselskadade elever som använder svenskt teckenspråk.

Vänliga hälsningar

Sveriges Dövas Riksförbund

Åsa Henningsson
Förbundsordförande

¹¹ SOU 2016:46. S. 168